

IJARA MAJBURIYATLARI HISOBINI YURITISHNING AYRIM MASALALARI

Xasanboyev O.X.

Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti

Annotatsiya: *Ushbu tadqiqot ijara munosabatlari ishtirokchilari o'rtasida yuzaga keladigan majburiyatlarni tan olishning tashkiliy asoslarini va uni rivojlantirish bilan bog'liq xalqaro tajribani o'rganadi.*

Kalit so'zlar: *Ijara majburiyati, diskontlash stavkasi, ijara to'lovlari, aktivdan foydalanish huquqi, ijara muddati, ijara majburiyati amortizatsiyasi.*

Аннотация. *В данном исследовании рассматриваются организационные основы признания обязательств, возникающих между участниками отношений аренды, и международный опыт, связанный с его развитием.*

Ключевые слова: *Обязательство по аренде, ставка дисконтирования, арендные платежи, право пользования активом, срок аренды, амортизация обязательства по аренде.*

Abstract. *This study examines the organizational foundations of the recognition of obligations arising between the participants of rental relations and the international experience related to its development.*

Key words: *Lease liability, discount factor, lease payments, right-of-use assets, lease term, lease liability amortization*

1.Kirish.

Ijara munosabatlari insoniyat madaniyatining boshidanoq mavjud. Dastlab, ish va mehnat qurollari to'lov evaziga boshqalarga tegishli bo'lgan mulkdan vaqtincha foydalanishga to'g'ri kelgan. Ijtimoiy aloqalar rivojlanib borar ekan, boshqa shaxsning mulkidan vaqtinchalik haq evaziga foydalanish rivojlanib, iqtisodiyotda korxonalar faoliyatini amalga oshirishida ijaradan foydalanish amaliyoti rivojlandi. Bunda korxonalar o'z faoliyati uchun zarur investitsiyalarni ya'ni- inshootlar, sanoat jihozlari va tabiiy resurslarni ijara evaziga foydalanishi shakllandi. Natijada iqtisodiyotda ijara munosabatlari ko'lami ortdi va ijara munosabatlariga kiruvchi tomonlarning burch va majburiyatlarini aniq belgilash zarurati paydo bo'ldi. Ijara bo'yicha majburiyatlarni aniqlash va moliyaviy hisobotlarda to'liq va to'g'ri taqdim etish uchun esa bugungi kunda mamlakatimizda yetarlicha metodologik qo'llanmalar mavjud emasligi, xalqaro tajribalarni amaliyotda qo'llash kamligi natijasida moliyaviy axborotlarda ijara munosabatlari bilan bog'liq operatsiyalarni axborotdan foydalanib qaror qabul qiluvchilar uchun yetarli darajada ishonchli va haqqoniy tarzda yetkazib berish zaruriyati yuzaga keldi. Bu esa o'z navbatida ijara muomalari bo'yicha yuzaga keluvchi majburiyatlarni yanada chuqurroq o'rganishni taqozo etadi.

2. Adabiyotlar sharhi.

Ijara hisobi muomalalarining o'ziga xos jihatlari bir qancha xorijlik va mahalliy iqtisodchi olimlar va tadqiqotchilar tomonidan o'rganib chiqilgan. Jumladan, Texas universiteti professori, iqtisodchi olim C.Lim Steve (2003) fikriga ko'ra, uzoq muddatli ijara muomalari hisobi buxgalteriyada qanday aks ettirilishidan qat'iy nazar, bu operatsiya qarz olish instrumenti sifatida tasniflashni ta'kidlagan.

Shuningdek, Michigan kolleji professori C. Terry Grant (2016) fikriga ko'ra ijara majburiyati sifatida aktivdan foydalanish evaziga to'lanadigan to'lovlarning qiymatini ijara majburiyati sifatida tan olish kerakligini taklif qilgan.

Yurtimizda faoliyat yuritayotgan bir qancha olimlar ham ijara muomalari hisobi va uni takomillashtirishning ayrim jihatlari to'g'risida o'z izlanishlarini olib borgan. Jumladan, A.A. Ibrohimov (2023) fikriga ko'ra ijara majburiyati ijara shartnomasiga muvofiq bu mol-mulkdan foydalanganlik uchun ijara haqini to'lashdan iboratdir degan fikrni bildirgan.

Yana bir tadqiqotchi I.I. Omonov (2023) fikriga ko'ra, ijara majburiyati ijaraga beriladigan aktivga egalik qilish bilan bog'liq xatarlar va mukofotlar qay tarzda ijaraga beruvchi yoki ijarachi o'rtasida taqsimlanishiga asoslangan to'lovlar deb hisoblaydi.

B.B. Madazzimov (2022) bu borada fikr yuritib, ijara majburiyati komponentlari sifatida ijaraga beruvchi hisobida hisobot davri davomida hisoblangan amortizatsiya ajratmalari miqdori, ijara shartnomasi bo'yicha ijaraga beruvchining komission mukofot puli, ijaraga beruvchi tomonidan xizmat ko'rsatganlik uchun to'lanadigan qo'shilgan qiymat solig'i va boshqa qo'shimcha xizmatlar uchun to'lanadigan to'lovlar jamlanmasi sifatida qabul qilishni taklif qilgan.

Yuqorida ta'kidlab o'tilgan olimlarning qarashlarida ijara majburiyatini hisobga olishda ijara to'lovlari haqqoniy qiymatini hisobga olish va majburiyatlarni muddatidan kelib chiqib hisobga olish yetarli darajada hisobga olinmagan deb hisoblaymiz.

16-sonli MHXS (IFRS 16) (2023)-Ijara standartiga muvofiq, ijara majburiyati bu-ijaraga oluvchining buxgalteriya balansida qayd etilishi kerak bo'lgan foydalanish huquqi shaklidagi aktivga mutanosib ravishda tan olinuvchi har qanday majburiyatning haqqoniy qiymatini anglatadi va standart talabiga muvofiq korxonaning moliyaviy hisobotlarida ijara shartnomasining kompaniyaning moliyaviy holatiga moliyaviy ta'sirini to'g'ri aks ettirish uchun ishlatiladi.

Biz ham standart ta'rifiga qo'shilgan holda ijara majburiyatlarini hisobga olishda ijara bo'yicha aktivdan foydalanish huquqiga mutanosib ravishda amalga oshiriladigan to'lovlarning haqqoniy qiymati bo'yicha majburiyatni tan olish, ularni tegishli muddatiga muvofiq tasniflash va moliyaviy hisobotlarda haqqoniy aks ettirish lozimligini ta'kidlamoqchimiz.

3. Tadqiqot metodologiyasi.

Ilmiy tadqiqotni amalga oshirishda qiyosiy va tizimli tahlil usullaridan foydalanilgan. Adabiyotlar tahlil qilishda Googlescolar, Web of science ilmiy ma'lumotlar bazasidan foydalanilgan. Ijara muomalari hisobi, ijara bo'yicha majburiyatlarini tan olish mezonlari va ularni hisobotlarda aks ettirish yuzasidan yetakchi iqtisodchi olimlar izlanishlari o'rganilgan. Maqolada ijara bo'yicha majburiyatlarni tan olish bilan bog'liq tegishli xulosa va takliflar ishlab chiqilgan.

4. Tahlil va natijalar.

16-sonli MHXSga muvofiq, ijara majburiyatini tan olishda birinchi navbatda, ijara majburiyatini tan olish bilan bog'liq axborotlarni yig'ish zarur bo'ladi. Hamma ma'lumotlar aniqligiga va to'liqligiga ishonch hosil qilingach, ijara majburiyatini hisoblash mumkin.

Keling, ijara majburiyatini qanday qayd etishni bosqichma-bosqich ko'rib chiqaylik.

Buxgalteriya balansida ijara majburiyatini hisobga olish uchun dastlab uch omil aniqlanishi lozim (1-rasm)

1-rasm. Ijara majburiyatini aniqlashning zaruriy omillari

Ushbu axborotlar ijara majburiyatini hisoblash uchun kerak. Keling, barchasini qanday qilib birlashtirishni ko'rib chiqamiz:

Ijara muddati. Ijara majburiyatini hisoblash avvalo ijara muddatini aniqlashdan boshlanadi, u ijaraning bekor qilinmaydigan muddatini va agar ijaraga oluvchi va ijaraga beruvchi ijarani uzaytirish yoki bekor qilish imkoniyatiga ega bo'lsa, qo'shimcha muddatlarni o'z ichiga oladi. Ijara muddati muhim ahamiyatga ega, chunki u ijara majburiyati amortizatsiya qilinadigan vaqtni belgilaydi.

Ijara to'lovlari. Ijara to'lovlari ijara shartnomasida ko'rsatilgan to'lovlar kiradi. Ba'zi to'lovlar qandaydir shartlar asosida tuzilishi mumkin. Masalan, ijara shartnomasida ijara muddatini yangilash yoki tugatish imkoniyatlari mavjud bo'lganda, ular bilan bog'liq to'lovlardan iborat bo'ladi. Bunday to'lovlar o'zgaruvchanlik xususiyatiga ega bo'ladi, lekin ularning tabiati yoki holati bo'yicha bajarilishi muqarrar va shuning uchun ular "mohiyat bo'yicha qat'iy ijara to'lovlari" hisoblanadi.

Diskontlash stavkasi. Ijara majburiyatini hisoblashda ijara oluvchi kelgusidagi ijara to'lovlarni tan olish sanasidagi haqqoniy qiymatini baholash uchun diskontlash stavkasini aniqlashi kerak. Bunda ijaraga oluvchi ijara muddati bilan taqqoslanadigan muddatda, shunga o'xshash shartlar bilan bir xil aktivni sotib olish uchun jalb qilishi mumkin bo'lgan qarz stavkasidan foydalaniladi. Diskontlash stavkasi ijaraga oluvchining kreditga layoqatlili, aktivning asosiy garov qiymati va ijara boshlangan sanadagi amaldagi foiz stavkalari kabi omillarni hisobga olishi zarur. Diskontlash stavkasi ijaraga oluvchining eng yaxshi bahosidan foydalangan holda, ijara shartnomasi bo'yicha kelajakdagi ijara to'lovlarning joriy qiymatini hisoblash uchun ishlatiladi.

Zaruriy axborotlar (ya'ni, ijara muddatini, ijara to'lovini va diskont stavkasi) to'plaganidan so'ng, diskontlash stavkasi orqali ijara muddati davomida to'lanadigan kelgusi to'lovlarning haqqoniy qiymati aniqlanishi lozim. Ushbu qiymat buxgalteriya hisobida ijara majburiyati sifatida aks ettiriladi.

Ijara majburiyatini hisoblanishini aniqroq tushinish uchun quyidagi holatni ko'rib chiqamiz. Ijara majburiyati bilan bog'liq quyidagi ma'lumotlar mavjud deb qaraymiz:

-ijara muddati: 4 yil va bu muddatni uzaytirish imkoni mavjud emas;

-ijara to'lovi yiliga 40 000 000 so'm bo'lib, har yil oxirida to'lanadi;

-diskontlash stavkasi 12% (qarz olish mumkin bo'lgan stavka). Bunda diskontlash faktorini aniqlash uchun quyidagi formuladan (Kaplan publishing 2023-2024) foydalaniladi:

$$\frac{1}{(1+r)^n}$$

bu yerda

r -qarz olish stavkasi;

n -davrlar soni.

Ijara majburiyatini aniqlash uchun ijara muddatidan kelib chiqib, ijara to'lovlari jadvali (1-jadval) tayyorlanadi:

1-jadval.

Ijara to'lovlari jadvali (so'mda)

Ko'rsatkichlar	1-yil	2-yil	3-yil	4-yil
Kutilayotgan ijara to'lovlari	40 000 000	40 000 000	40 000 000	40 000 000
Diskontlash stavkasi	12%			

Shundan so'ng, kelgusi ijara to'lovlari diskontlash stavkasi hamda tegishli davrdan kelib chiqib aniqlangan faktor yordamida quyidagi tartibda diskontlanadi (2-jadval):

2-jadval

Ijara to'lovlarning haqqoniy qiymatini hisoblash jadvali (so'mda)

Davr	Ijara to'lovi	Diskontlash faktori	Joriy qiymat
1	40 000 000	$1/(1+0.12)^1$	35 714 286
2	40 000 000	$1/(1+0.12)^2$	31 887 755
3	40 000 000	$1/(1+0.12)^3$	28 471 210
4	40 000 000	$1/(1+0.12)^4$	25 420 723
Majburiyatlarning jami joriy qiymati			121 493 974

Kelgusi ijara to'lovlari joriy qiymatlarining yig'indisi ijara majburiyati sifatida tan olinadi. Jadvaldan ko'rinadiki, ijara majburiyatining dastlabki qiymati 121 493 974 so'mni tashkil qilgan.

Ijara majburiyatini dastlab tan olish uchun korxonada buxgalteriyasida quyidagicha o'tkazma beriladi:

Dt Aktivdan foydalanish huquqi 121 493 974 so'm

Kt Ijara bo'yicha majburiyat 121 493 974 so'm

Yuqorida ko'rib chiqqan tartibimiz bugungi kunda 16-sonli MHXSga muvofiq ijara bo'yicha majburiyatni dastlabki tan olish tartibi hisoblanadi. Bizning hozirgi amaliyotimizda ijara majburiyatini dastlabki tan olishning ushbu shakli mavjud emas. Bu esa ijara bo'yicha majburiyatlarni bizning korxonalarimiz buxgalteriyasida tan olishidagi farqli jihat deb hisoblaymiz.

16-sonli MHXSga muvofiq, dastlab tan olinganidan keyin ijara majburiyati amortizatsiya qilish jadvaliga muvofiq hisobga olinadi. Ijara bo'yicha to'lovlar davr oxirida to'langanda majburiyatni amortizatsiya qilish jadvali quyidagicha ko'rinishga ega bo'ladi (3-jadval):

3-jadval

Ijara bo'yicha to'lovlar davr oxirida to'langanda, ijara majburiyatini amortizatsiya qilish jadvali

Davr	Davr boshiga ijara majburiyatining qoldiq qiymati	Diskontlash stavkasi bo'yicha foiz xarajati	Ijara to'lovi	Davr oxiriga ijara majburiyatining qoldiq qiymati
1	Majburiyatning hisoblangan dastlabki qiymati	X	(X)	X
2	X	X	(X)	X

Ijara bo'yicha to'lovlar davr oxirida amalga oshirilganda, majburiyatning joriy qismini ajratish uchun joriy yil oxiridagi va keyingi yil oxiridagi majburiyatlarning qoldiq qiymatlari orasidagi farq aniqlanadi. Aniqlangan farq summasi ijara majburiyatining joriy qismi, keyingi yil oxiridagi majburiyat qiymati esa ijara majburiyatining uzoq muddatli qismi hisoblanadi.

Ijara majburiyati jadvalini yuqoridagi amaliy vaziyat yordamida ko'rib chiqamiz (4-jadval):

4-jadval**Ijara bo'yicha to'lovlar dar oxirida to'langanda, ijara majburiyatini amortizatsiya qilish jadvali (so'mda)**

Yil	Davr boshiga ijara majburiyatining qoldiq qiymati	Diskontlash stavkasi bo'yicha foiz xarajati	Ijara to'lovi	Davr oxiriga ijara majburiyatining qoldiq qiymati
1	121 493 974	14 579 277	(40 000 000)	96 073 251
2	96 073 251	11 528 790	(40 000 000)	67 602 041
3	67 602 041	8 112 245	(40 000 000)	35 714 286
4	35 714 286	4 285 714	(40 000 000)	0

Yuqoridagi hisob-kitob jadvalimizdan ijara bo'yicha majburiyatning joriy va uzoq muddatli qismini aniqlasak, quyidagi qiymatlarga teng bo'ladi:

Joriy majburiyat: 96 073251-67 602 041=28 471 210 so'm

Uzoq muddatli majburiyat: 67 602 041 so'm

Agar ijara to'lovlari oldindan amalga oshirilsa, ijara bo'yicha majburiyat jadvali quyidagicha bo'ladi (5-jadval):

5-jadval**Ijara bo'yicha to'lovlar oldindan to'langanda, ijara majburiyatini amortizatsiya qilish jadvali**

Davr	Davr boshiga ijara majburiyatining qoldiq qiymati	Ijara yillik to'lovi	To'lovdan keyingi qoldiq qiymat	Diskontlash stavkasi bo'yicha foiz xarajati	Davr oxiriga ijara majburiyatining qoldiq qiymati
1	Majburiyatning hisoblangan dastlabki qiymati	(X)	X	X	X
2	X	(X)	X	X	X

Ijara bo'yicha to'lovlar oldindan amalga oshirilganda, har yil oxiridagi majburiyatning qoldiq qiymati va keyingi yildagi to'lovdan keyingi majburiyat qiymati orasidagi farq majburiyatning joriy qiymatini tashkil qiladi. Uzoq muddatli majburiyat qismi esa hisobot davridan keyingi yildagi to'lovdan keyingi majburiyatning qoldiq qiymatiga teng bo'ladi.

Yuqorida ko'rib chiqilgan ijara munosabatlarida ijara to'lovlari oldindan, ya'ni davr boshida amalga oshirilganda ijara majburiyati quyidagicha aniqlanadi (6-jadval):

6-jadval**Ijara bo'yicha to'lovlar oldindan to'langanda, ijara to'lovlarining haqqoniy qiymatini topish jadvali (so'mda)**

Davr	Ijara to'lovi	Diskontlash faktori	Joriy qiymat
1	40 000 000	1	40 000 000
2	40 000 000	$1/(1+0.12)^1$	35 714 286
3	40 000 000	$1/(1+0.12)^2$	31 887 755
4	40 000 000	$1/(1+0.12)^3$	28 471 210
Majburiyatlarning jami joriy qiymati			136 073 251

Jadvaldan ko'rinadiki, ijara majburiyatlarining dastlabki qiymati 136 073 251 so'mni tashkil etadi.

Shundan so'ng ijara majburiyatining amortizatsiya jadvali quyidagicha tayyorlanadi (7-jadval):

7-jadval

Ijara bo'yicha to'lovlar oldindan to'langanda, ijara majburiyatini amortizatsiya qilish jadvali (so'mda)

Yil	Davr boshiga ijara majburiyatining qoldiq qiymati	Ijara yillik to'lovi	To'lovdan keyingi qoldiq qiymat	Diskontlash stavkasi bo'yicha foiz xarajati	Davr oxiriga ijara majburiyatining qoldiq qiymati
1	136 073 251	(40 000 000)	96 073 251	11 528 790	107 602 041
2	107 602 041	(40 000 000)	67 602 041	8 112 245	75 714 286
3	75 714 286	(40 000 000)	35 714 286	4 285 714	40 000 000
4	40 000 000	(40 000 000)	0		

Yuqoridagi hisob-kitob jadvalidan foydalanib ijara bo'yicha majburiyatning joriy va uzoq muddatli qismlari aniqlanadi. Unga ko'ra:

Joriy majburiyat: $107\,602\,041 - 67\,602\,041 = 40\,000\,000$ so'm

Uzoq muddatli majburiyat: 67 602 041 so'mni tashkil etgan.

Ijara majburiyati tan olingandan so'ng, 16-sonli MHXSga muvofiq buxgalteriyada balansida, tegishincha uzoq muddatli va joriy majburiyatlar tarkibida alohida qatorda aks ettiriladi. Majburiyatning amortizatsiya xarajatlari vaqt o'tishi bilan uning summasini kamaytirib boradi. Shuni ham ta'kidlash kerakki ijara majburiyati bo'yicha foiz xarajatlari samarali foizlar usuli asosida foyda va zarar to'g'risidagi hisobotda alohida tan olinadi (IFRS 16, 2023).

Yuqoridagilardan ko'rishimiz mumkinki, xalqaro amaliyotda ijara bo'yicha majburiyatlarni tan olish 16-sonli MHXS ga muvofiq amalga oshirilib, hisobda yuritish va aks ettrish ancha tizimli va tartibli amalga oshiriladi. Bu esa, axborotdan foydalanuvchilar uchun aniq va ishonchli axborot taqdim etilishini ta'minlaydi.

O'zbekiston Respublikasida ijara bo'yicha munosabatlar hamda ular bilan bog'liq muomalalarni hisobga olish "Ijara to'g'risida" O'zbekiston Respublikasi qonuni, O'zbekiston Respublikasi Moliya Vazirligining 11.05.2009 yildagi 54-son buyrug'i bilan tasdiqlangan "Buxgalteriya hisobida ijara operatsiyalarini aks ettirish tartibi to'g'risida"gi nizom, 6-son "Ijara hisobi" hamda 21-son "Xo'jalik yurituvchi subektlar moliyaviy-xo'jalik faoliyatining buxgalteriya hisobi schetlar rejasi va uni qo'llash bo'yicha yo'riqnoma" nomli BHMSlar bilan tartibga solinadi va tan olinadi.

Yuqoridagi normativ hujjatlarga ko'ra O'zbekistonda ijara moliyaviy va operativ ijaraga ajratilgan holda hisobga olinadi. Ijara majburiyatini tan olish tartibi ijara turiga ko'ra farqlanadi. Bunda moliyaviy ijara bo'yicha ijara muddati boshida ijara majburiyatlari tan olinadi. Operativ ijarada esa ijara majburiyatlari yakunlangan ijara davrlariga mutanosib ravishda tan olinadi.

Operativ ijara shartnomasiga ko'ra tegishli davr yakunlangandan so'ng majburiyatni tan olish bo'yicha quyidagicha buxgalteriya o'tkazmasi beriladi:

Dt Ijara xarajati (operativ ijara shartnomasi bo'yicha olingan asosiy vositalarning belgilangan maqsadiga qarab 2000, 2100, 2300, 2500, 2600, 2700, 9400 va boshqa schyotlar)

Kt To'lanadigan operativ ijara scheti

Bundan ko'rinadiki, O'zbekiston amaliyotida operativ ijara bo'yicha majburiyatlar tegishli oy tugaganidan ijara to'lovining har oylik miqdoricha tan olinadi. Ya'ni ijara shartnomasi bo'yicha kutilayotgan jami to'lovlarning haqqoniy qiymati ijara shartnomasi

boshlanishida baholanmaydi. Natijada moliyaviy hisobotlarda ijara munosabatlari bilan bog'liq majburiyatlar muddatiga nisbatan to'g'ri tasniflanmaydi va to'liq aks etmaydi deb hisoblaymiz.

5. Xulosa.

Yuqoridagi ilmiy tadqiqot va tahlil natijalriga tayangan holda quyidagi xulosaga kelindi:

Mamlakatimizda jahon tajribalari va xalqaro standart andozalariga muvofiq ijara majburiyatini tan olish natijasida:

-ijara majburiyati sifatida aktivni ijaraga olishdan kelib chiqadigan to'lovlarni ya'ni korxonaga amalga oshirishi shart bo'lgan kelajakdagi ijara to'lovlarining joriy qiymatini ifodalash korxonaning moliyaviy hisobotida majburiyatlarini to'g'ri aks ettirish;

-ijara bo'yicha majburiyatlarni tushunish va samarali boshqarish kompaniyalar uchun shaffoflikni ta'minlash va manfaatdor tomonlarni moliya, buxgalteriya hisobi va korporativ boshqaruv sohasida qarorlar qabul qilish uchun ishonchli ma'lumot bilan ta'minlash imkoniyati;

-investorlar, kreditorlar va tahlilchilar kabi manfaatdor tomonlarga ijara shartnomalaridan kelib chiqadigan moliyaviy majburiyatlar haqida asosiy ma'lumotlarni taqdim etish;

-ijara majburiyatlarini samarali boshqarish va oshkor qilish korxonaning moliyaviy holati va majburiyatlarini yanada shaffofroq tushunishga va manfaatdor tomonlarning ongli qarorlar qabul qilish imkonini oshirishga imkon yaratadi.

Amalga oshirilgan izlanishlar natijasida ijar majburiyati bo'yicha aniqlangan kamchiliklarni bartaraf etish va ijara majburiyati bo'yicha to'liq va to'g'ri ma'lumotlar shakllantirish uchun quyidagicha takliflar ishlab chiqildi:

1. Korxonalarda ijara majburiyatlarini hisobga olishda ijara majburiyatlarini aktivdan foydalanish muddatiga mutanosib ravishda ijara to'lovlarini haqqoniy qiymatini hisobga olgan holda majburiyatlarni uzoq va qisqa muddatli majburiyat sifatida aks ettirish;

2. Ijara muddati bo'yicha aktivdan foydalanish huquqini tan olish va moliyaviy hisobotlarda aks ettirish;

3. Ijara majburiyatlarini ijara turidan qat'iy nazar, agar ijara muddati 12 oydan ortiq muddatni tashkil qilsa, ijara to'lovlarining joriy qiymatiga teng miqdorlarda ijara majburiyatini tan olish va hisobotda aks ettirish;

4. Ijara majburiyatini to'lovlar amortizatsiya jadvalidan kelib chiqqan holda joriy va uzoq muddatli qismlarga ajratish;

5. Har hisobot sanasida ijara majburiyatlarini haqqoniy qiymatini tekshirish va ularda o'zgarishlar mavjud bo'lsa, tegishli hisobot davrlarida aks ettirishni tavsiya qilamiz.

Adabiyotlar:

BHMS (2004) "Ijara hisobi"ni tasdiqlash to'g'risida O'zbekiston Respublikasi Adliya vazirligi tomonidan 2004-yil 22-iyunda 1374-son bilan davlat ro'yxatidan o'tkazilgan BHMS

BHMS (2002) "Xo'jalik yurituvchi subektlar moliyaviy-xo'jalik faoliyatining buxgalteriya hisobi schetlar rejasi va uni qo'llash bo'yicha yo'riqnoma" nomli O'zbekiston Respublikasi Adliya vazirligi tomonidan 2002-yil 23-oktyabrda 1181-son bilan davlat ro'yxatidan o'tkazilgan BHMS.

Lim, Steve C., Mann, Steven C. and Mihov, Vassil T. (2003) Market evaluation of off-balance sheet financing: You can run but you can't hide. EFMA 2004 Basel Meetings Paper

Ibrohimov A.A. (2023) "Ijara munosabatlarida ijara haqini to'lash bilan bog'liq masalalar" Oriental Renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences 3(2), Feb. 2023

Madazimov B.B. (2022) “ Ijaraga olingan asosiy vositalarning hisobga olishning o'ziga xos xususiyatlari” Scientific progress 3(4)

Nizom (2009) “Buxgalteriya hisobida ijara operatsiyalarini aks ettirish tartibi to'g'risida”gi O'zbekiston Respublikasi Moliya Vazirligining 11.05.2009 yildagi 54-son buyrug'i bilan tasdiqlangan nizomi

Omonov I.I. (2023) “Ijara hisobi” Journal of new century innovations Volume-29, Issue-5, May 2023

Hisobot (2023) “Moliyaviy hisobotning xalqaro standartlari bo'yicha moliyaviy hisobot ” o'quv qo'llanmasi. Kaplan bosma nashriyoti 2023-2024. Buyuk Britaniya, Wokingham shahri, Molly Millars Lane biznes markazi.

Terry C. Grant, CPA, Ph.D., (2016) at Mitchell College of Business, University of South Alabama, in Mobile, Ala. “No More Hiding Lease Liability” <https://www.sfmagazine.com/articles/2016/july/no-more-hiding-lease-liability>

Qonun (1991) “Ijara to'g'risda” O'zbekiston Respublikasining Qonuni, 19.11.1991 yildagi 427-XII-son

Светлана Смирнова (2023) «Бухгалтерский учет аренды» и МСФО (IFRS) 16 «Аренда». Учет аренды и лизинга по новым правилам, Учебное пособие.